

ДЕРЖАВНИЦЬКА КОНЦЕПЦІЯ СТЕПАНА ТОМАШІВСЬКОГО

Актуальність дослідження: Українці протягом довгого часу не раз здобували та втрачали державність, тисячоліттями боролись за право бути господарем на своїй землі. Кожний етап боротьби за волю України супроводжувався певними історичними постатями, які внесли значну лепту в історію держави, але у зв'язку із існуючим тоталітарним режимом мало відомі суспільству.

Мета роботи: дослідити передумов та причин створення державної концепції Степана Томашівського.

Об'єктом дослідження є політична діяльність Степана Томашівського.

Предметом дослідження є державницька концепція Степана Томашівського, важливість Галицько-Волинського князівства для об'єднання земель українських.

Стан дослідження: Вивчаючи політичну діяльність Степана Томашівського, перш за все вчені-дослідники вказують на особливості формування його державницької концепції (Н.Бортняк, Д.Дорошенко), висвітлюють взаємовідносини із Михайлом Грушевським (Н.Бортняк, Я.Грицак) та досліджують його політичну діяльність (В.Потульніцький).

Виклад матеріалу: Степан Теодорович Томашівський родом із Львівщини. Середню освіту здобув у Самбірській гімназії, а згодом поступив до Львівського університету на філософський факультет. Його перша наукова розвідка про Самуїла Кушевича, львівського райця, розпочала його співпрацю у Науковому Товаристві ім.Т.Шевченка у Львові. Наукові роботи С.Томашівського у цей час визнаються багатьма впливовими особами. За змістом і суттю вони відповідали народницькій концепції М.Грушевського. У цей час між С.Томашівським та М.Грушевським виникає серйозний конфлікт, який розділив Товариство на прибічників та противників тактики його голови М.Грушевського, що спричинило до подання у відставку М.Грушевським. Після чого головою Товариства стає С.Томашівський. Як пише І.Лисяк-Рудницький: "Томашівський був визначним істориком і талановитим публіцистом, але як людина і громадський діяч він був суперечливою постаттю... За ним ходила слава інтригана і кар'єриста; так принаймні висловлювався про нього у своїх листах до Липинського Дмитро Дорошенко. У цьому було чимало перебільшень, проте до витворення такої некорисної опінії причинився таки він сам, Томашівський - своїм тяжким, мізантропічним характером".[5]

Впродовж листопада 1918 - лютого 1919 рр. він виконував обов'язки делегата Української Національної Ради ЗУНР - ЗОУНР, а згодом став головним політичним радником уряду ЗУНР. Багато політиків у цей час прагнули підтримки від держав Антанти, але С.Томашівський вважав це нереальним, тому продовжував курс на конфронтацію із Польщею. Його уся увага була зосереджена на боротьбі за незалежність у Галичині. У листі до І.Кревецького 1922 р. він так пояснював свою позицію у цій справі: "По програній 1919 р. я сподівався, що при допомозі мирової конференції в Парижі ми зможемо таки зберегти мінімум автономної державності в Галичині й утворити справжній П'ємонт на будуче... Та наш національний максималізм в ім'я: все або ніщо! знівечив усе!". Його позиція на Паризькій конференції задовольняла далеко не всіх, тому влітку 1921р. він подав у відставку. [2]

Політичні погляди Степан Томашівський зазнали реформації. У передвоєнні роки він симпатизував лівим політичним течіям, а перехід на консервативні позиції відбувся після років війни і революційних потрясінь. В останні роки життя Степан Томашівський остаточно завершив свою концепцію, у якій сполучилися елементи католицизму, консерватизму і прагматично-релятивістської філософії.[1]

На 1927 рік припадає злам у ставленні В.Липинського до С.Томашівського. Якщо раніше він обіцяв співпрацювати в "Політиці", то тепер критикував її за "брак виразної ідеї" та нахил до "примітивного реалізму". Самому С.Томашівському В.Левицький надав зовсім несхвальної характеристики: "Цього пана я вважаю за найбільш деструктивну креатуру серед

усіх українських інтелігентів, яких я в своєму житті зустрічав, а зустрічав їх дуже багато і, на жаль, більшість не була найвищої громадсько-творчої якості”.

Наукова спадщина С. Томашівського є доволі великою. Його наукові зацікавлення були дуже різноманітними і охоплювали історію України від початків Київської держави до повоєнного десятиліття. Тривалий час пріоритетними темами дослідника були історія Хмельниччини та її відгомонів у Галичині. Паралельно він займався історією Гетьманщини періоду Мазепи. Результатом багаторічної праці стало написання двотомної історії Галичини, рукопис якої втрачено у роки Першої світової війни.[4]

Власну концепцію історії України Томашівський виклав у праці “Українська історія” (1918), перша і єдина опублікована частина якої охоплює період до 1569 р. Яскраво виражений державницький характер роботи відзначили одразу після виходу книжки. Процеси історичного розвитку України Степан Томашівський зводив до трьох основних визначних ідей, що випливали з її географічного положення: боротьба зі степом (кочовою цивілізацією), суперництво з Польщею як вираз політично-культурної суперечності Заходу і Сходу і боротьба з домінуванням Москви, в основі якої лежить політико-господарський контраст Півночі і Півдня. Він зазначав: “Степ, Польща, Московщини - отсе трикутник історично-політичного розвитку України... у зрозумінню згаданих вище провідних ідей лежить і відкриття мірила вартості української історії. Все те, що йшло по лінії сих сил - було позитивне, творче, корисне; все супротивне-негативне. Здобування землі, відокремлення від “руськості”, витворення окремої національно-культурної індивідуальності і здобуття політичної самостійності - отсе орієнтаційні пункти для історика у розміщенні світла й тіні на його малюнку”.[6]

Інша сторона ідеї щодо української землі - історичний процес здобування українським народом землі. Цей процес складала довга і запекла боротьба осілої землеробської культури проти кочового варварства. С.Томашівський писав: “Довгі віки українська людність не була в силі вийти на схід і південь з тих меж; надмір людності відпливав у південно-західнім та північно-східнім напрямі; луг і степ були в незміннім володінні кочовиків: печенігів, половців і татар. Тільки в мірі упадку тих темних сил, особливо останньої, посувається українська людність, а з нею і історична сцена, щораз дальше на південний схід”. Другим об’єктом уваги був процес формування української нації. Він звертає увагу на поєднання двох протилежних тенденцій: консолідуючої та роз’єднуючої. Боротьбу цих сил можна простежити у періоді давньої історії східнослов’янських племен, коли перемагає ідея відокремлення.

Третім критерієм перетворення української народності в українську націю Степан Томашівський називав становлення першої української національної держави - Галицько-Волинського князівства. Згідно з ним, Галицько-Волинська держава справила п’ять історичних впливів на майбутнє українського народу: 1) збереження України від передчасного поневолення і асиміляції з боку Польщі; 2) розірвавши династичні і церковно-політичні зв’язки з Московщиною, вона затримало процес створення нової політичної нації зі слов’янських і фінських елементів над Волгою; 3) забезпечення доступу західноєвропейської культури на українські терени і оборона української нації від подальшого монгольського проникнення; 4) надання князівством підтримки Західній Україні в боротьбі з польською експансією і засвоєння нових просторів на сході на користь українського народу; 5) вона слугувала підґрунтям сучасної національно-політичної, культурної і певною мірою мовної самостійності України серед слов’ян.

Надзвичайно висока оцінка Галицько-Волинського князівства С.Томашівського вступала у конфронтацію з тезою М.Грушевського, який вважав, що Галичина як західна окраїна української території не могла стати “всеукраїнської державою” і, зазнавши литовсько-польських впливів і асиміляції, не втримала на відміну від Києва ролі історичного і політичного об’єднавчого центру українських земель.[7]

Отже, історична концепція С.Томашівського заснована на підкресленні виняткового за багатьма критеріями становища Галичини. Для нього Галичина - це своєрідний кордон, що

розділяв сфери господарських і культурних впливів між Сходом і Заходом, зокрема впливів римської та візантійської церков, які стали символом європейського роз'єднання на Захід і Схід.

Список використаних джерел:

1. Бортняк Н. Наукова спадщина й громадсько – політична діяльність Степана Томашівського: історіографія та джерела // Молода нація, 2000, № 4. – С. 31- 50.
2. Бортняк Н., Швагуляк М. Томашівський Степан // Довідник з історії України., т.3. К., 1999. – С. 341 – 342.
3. Грицак Я. Конфлікт 1913 року в НТШ // Український історик. 1991 – 1992. Нью – Йорк – Торонто – Київ – Львів – Мюнхен, число 110 – 115, т. 28 – 29. - С. 319 – 332.
4. Гончарук Т. В., Шумка М. Л. Рефлексія феномену грошей / Тетяна Вікторівна Гончарук, Михайлина Леонівна Шумка // Матеріали Міжнародних філософсько-економічних читань 20-21 травня 2009 року, Львів. – С. 89-94.
5. Гончарук, Т. В. Філософія сучасного українця у форматі інноваційного суспільства / Т. В. Гончарук // Наукові записки. Сер. Філософія. – Острог : Національний університет «Острозька академія», 2011. – Вип. 9.
6. Гончарук, Т. Персоналістська філософія та її різновиди / Т. Гончарук // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Сер. Філософія. – 2005. – № 13. – С. 26-30.
7. Гончарук, Т. В. Методологічні аспекти дослідження особливостей українського персоналізму / Т. В. Гончарук // Мандрівець. – 2013. – № 6.
8. Дорошенко Д.І. Огляд української історіографії. Державна школа: історія, політологія, право. К., 1996.
9. Лисяк – Рудницький І. Назарук і Литинський: історія їхньої дружби та конфлікту // Лисяк – Рудницький І. Історичні есе. Т.2 - С. 173 – 245.
10. Потульницький В. А. Нариси з української політології (1819 – 1991). – К., 1994.
10. Швагуляк М. Степан Томашівський і західноукраїнський консерватизм від ідеологічного гурту до політичної партії // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Львів, 1997. - С. 309 – 337.